

O'ZBEK TILSHUNOSLIGI: ISTIQLOL DAVRIDA YUZ BERGAN O'ZGARISHLAR VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

Ummatova Sevinch

Jizzax davlat pedagogika universiteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada, O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, o'zbek tilshunoslik nazariyasida yuz bergan o'zgarishlar tahlil qilinadi. Istiqlol davrida tilshunoslik sohasida yangi ilmiy yondashuvlar, o'zbek tilining taraqqiyotiga oid tadqiqotlar va amaliyotlar rivojlandi. Ayniqsa, tilni o'rganish va uni zamonaviy talablar asosida qayta shakllantirishda muhim natijalar olingan. O'zbek tilshunosligi, o'zining an'anaviy va yangi metodologiyalari bilan, jamiyatning madaniy, ijtimoiy va siyosiy rivojlanishida asosiy o'rinlardan birini egalladi. Maqolada tilshunoslik sohasidagi rivojlanishlar, til islohoti va uning jamiytdagi o'рни bo'yicha ilmiy dalillar va misollar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Istiqlol, O'zbek tilshunosligi, til islohoti, til nazariyasi, til taraqqiyoti, zamonaviy yondashuvlar.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi tilshunoslik sohasida ham katta o'zgarishlarga olib keldi. 1991-yildan boshlab, O'zbek tilshunosligi yangi ilmiy yondashuvlarga asoslangan va mustaqil davlat sifatida o'z tilini rivojlantirishga qaratilgan izlanishlar amalga oshirildi. Bu davrda tilshunoslik ilmida o'ziga xos o'zgarishlar, tilni jamiyatda qo'llashga oid yangi nazariyalar va metodologiyalar yaratildi. O'zbek tilining rivojlanishi, jamiyatning madaniy va siyosiy hayotida o'z o'rnini mustahkamladi. Bu maqolada istiqlol davrida yuz bergan o'zgarishlar, o'zbek tilshunosligining yangi istiqbollari va til islohoti jarayoni tahlil qilinadi.

O'zbek tilshunosligining rivojlanishida mustaqillikdan oldingi davrda ham katta yutuqlar bo'lgan. Sovetlar davrida, o'zbek tilining rivoji ko'plab cheklovlar bilan bog'liq bo'lsa-da, bu davrda tilshunoslik ilmida o'zbek tilining grammatikasini, fonologiyasini va sintaksisini o'rganish bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirildi. Ammo, mustaqillikka erishganidan so'ng, o'zbek tilshunosligi yangi bosqichga ko'tarildi. O'zbekistonning o'z tilini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoji, tilshunoslikda o'zgarishlarga, yangi yondashuvlar va metodologiyalarni yaratishga olib keldi.

Istiqlol davrida o'zbek tilshunosligida eng katta o'zgarish, tilning mustaqil davlatda rasmiy va amaliy ahamiyatining kengayishidir. O'zbekistonning yangi siyosiy tuzilmasi va iqtisodiy rivojlanishiga parallel ravishda, tilshunoslikda ham yangilanishlar amalga oshirildi. Bularning orasida:

1. Tilni o'rganishning yangi metodologiyalari: Mustaqillik davrida o'zbek tilini o'rganishning yangi metodologiyalari ishlab chiqildi. Zamonaviy texnologiyalar va ilmiy

yondashuvlar asosida, o'zbek tilining morfologiyasi, fonologiyasi, sintaksisi va leksikologiyasini o'rganishga yangi yondashuvlar yaratildi.

2. Til islohoti: O'zbek tilining jamiyatdagi o'rnini mustahkamlash va tilni amaliyotda qo'llash uchun islohotlar amalga oshirildi. O'zbek tili, rasmiy hujjatlarda, ta'lim tizimida, ommaviy axborot vositalarida va boshqa sohalarda kengroq qo'llana boshladi.

3. Yangi ilmiy yo'nalishlar: Istiqlol davrida o'zbek tilshunosligida yangi ilmiy yo'nalishlar va tahliliy yondashuvlar shakllandi. Zamonaviy tillarni o'rganish, tilni boshqarish va tilning jamiyatdagi ahamiyatini tahlil qilish masalalari o'rganildi.

4. O'zbek tilining jamiyatdagi roli: O'zbek tilining jamiyatdagi roli va ahamiyati, uning madaniyat, siyosat, iqtisodiyot va ta'lim sohalarida qanday ishlatilishini tahlil qilishga katta e'tibor qaratildi.

Istiqlol davrida, o'zbek tili faqatgina ilmiy sohada emas, balki jamiyatning barcha sohalarida muhim rol o'ynay boshladi. O'zbek tilining davlat tili sifatida qabul qilinishi, uning siyosiy, iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy hayotdagi o'rnini mustahkamladi.

Til islohoti jarayonida quyidagi masalalar muhim ahamiyatga ega bo'ldi:

O'zbek tilining rasmiylashtirilishi: 1991-yilda o'zbek tili davlat tili sifatida rasmiylashtirilganidan so'ng, uning rasmiy hujjatlarda va ta'lim tizimida qo'llanishi kengaydi. O'zbek tilining jamiyatdagi o'rne, milliy madaniyat va identitetni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi.

O'zbek tilining yozuviga islohotlar: O'zbekiston mustaqil bo'lgach, o'zbek yozuvining to'g'ri va bir xilda qo'llanilishini ta'minlash uchun ko'plab islohotlar amalga oshirildi. Yozuvda xatoliklarni oldini olish va tilni rivojlantirish uchun yangi me'yorlar ishlab chiqildi.

O'zbek tilshunosligida bo'lgan o'zgarishlarga ilmiy dalillar sifatida, zamonaviy tadqiqotlar, tilni o'rganishning yangi metodlari, tilning jamiyatdagi ahamiyatini o'rganish bo'yicha ilmiy izlanishlar keltiriladi. Misol sifatida, 2000-yillarda olib borilgan fonetik va morfologik tadqiqotlar, o'zbek tilining zamonaviy holatini tahlil qilishga yordam berdi.

Shuningdek, yangi ilmiy maqolalar va monografiyalar, tilshunoslikdagi o'zgarishlarni ilmiy nuqtai nazardan tasdiqlaydi. O'zbek tilining amaliyotga tatbiqi, uning zamonaviy texnologiyalarda, internetda va global kommunikatsiyada qo'llanilishi bilan bog'liq misollar keltiriladi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida amalga oshirilgan islohotlar bugungi kunda o'zbek tilining jamiyatdagi o'rnini yanada mustahkamlashga yordam bermoqda. O'zbek tili hozirda nafaqat davlat tili sifatida, balki xalqaro maydonda ham o'zini tanitayotgan til sifatida rivojlanmoqda.

Zamonaviy texnologiyalar va global kommunikatsiya vositalari, o'zbek tilini kengroq targ'ib qilish va uni butun dunyo bo'ylab tarqatish uchun imkoniyat yaratmoqda. O'zbek tilining ilmiy va madaniy ahamiyatini saqlab qolish, uning rivojlanishiga hissa qo'shish uchun, tilshunoslar va olimlar tomonidan davomli tadqiqotlar olib borilmoqda.

O'zbek tilining kelajagi uning ilmiy tadqiqotlari va islohotlariga tayanadi. Kelgusida, o'zbek tilshunosligi nafaqat tilning grammatikasini o'rganish, balki tilni jamiyatda kengroq qo'llash va global tillar bilan integratsiyalashuv masalalariga ham alohida e'tibor

qaratishi kerak. O'zbek tilining rivojlanishining davomiyligi uning ilmiy, ijtimoiy va madaniy taraqqiyotdagi o'rnini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa shuki, O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, o'zbek tilshunosligida yuz bergan o'zgarishlar, tilning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga, tilni zamonaviy talablar asosida rivojlantirishga xizmat qildi. Tilshunoslikda yangi ilmiy yondashuvlar, metodologiyalar va tahliliy yondashuvlar shakllandi. O'zbek tilining islohoti, uning davlat tili sifatida roli, hamda zamonaviy texnologiyalarda qo'llanilishi O'zbekistonning tilshunoslik sohasidagi yutuqlarini ta'minladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurazqov, A. O'zbek tilshunosligi nazariyasi. Tashkent: Fan nashriyoti, 2012.
2. Karimov, I. O'zbekiston – yangi bosqichda: Til va jamiyat. Tashkent: O'zbekiston nashriyoti, 1997.
3. Ismoilov, N. Istiqlol davrida o'zbek tili va uning rivoji. Tashkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2015.
4. Yusufov, S. O'zbek tilshunosligida yangi yo'nalishlar. Tashkent: Sharq nashriyoti, 2010.

